

op een natuurlijke wijze geïnteresseerd voor zouden zijn. In het artikel van Kees de Baar wordt aangegeven hoe in Zeeland op een aantal scholen geïntegreerd lees- en taalonderwijs wordt gegeven, gebaseerd op het centraal idee dat lezen betekenisvol moet zijn. Vervolgens illustreert Erik Bertling hoe allochtone kinderen met de methode Caesar leren lezen op een school in Amsterdam. Sluiten deze drie opstellen nog aan bij de meest gangbare leesmethoden, dan komen in de volgende bijdragen methodes aan de orde die afgeleid zijn van de principes voorgesteld door coryfeeën van de toch al niet meer zo recente 'Nieuwe schoolbeweging', met name Montessori (Corrie Brouwer). Freinet (Rob Godfried) en Petersen (Charles van der Mark).

Deel 2 gaat over schrijven, meer bepaald over het zelf maken van teksten (Claartje Hülsenbeck) en het verwerken ervan (Ria Milder). Het boek komt ongetwijfeld tegemoet aan de opzet : een alternatief brengen voor de nascholingscursus. Maar ook voor de Vlaamse lezer lijkt het ons een erg bruikbaar boekje, zeker voor wie met leren lezen bezig is, er kritisch over wil nadenken, zich al of niet goed voelt in zijn/haar methode en op zoek is naar alternatieven - zachte of harde - voor zijn/haar huidige of toekomstige praktijk. Uiteraard wil ik hiermee niet suggereren dat de methodes Caesar en Kooreman naar de prullemand moeten worden verwezen.

Tot slot nog dit. De bijdragen van Charles van der Mark en van Rob Godfried zijn reeds eerder gepubliceerd in Moer. Dit boek is trouwens ook tot stand gekomen in samenwerking met VON-Nederland en de sectie Nederlands van de Vereniging voor leraren in Levende Talen. Te bestellen door f.15 over te schrijven op postgiro 42 65 736 van uitgeverij Pendoor Amsterdam.

Lut Van Damme, Kollebloemstraat 61, 9910 Mariakerke

Schrijfvaardigheidsonderwijs : docentfeedback of leerlingenrespons ?

Rijlaarsdam, G.C.W. Effecten van leerlingenrespons op aspecten van stelvaardigheid, Amsterdam, S.C.O.-Universiteit van Amsterdam, 1986 (S.C.O.-Rapport nr. 88).

Het schrijfvaardigheidsonderwijs staat de laatste jaren weer hevig ter discussie. Zo lieten zeer recentelijk Daems en Wesdorp in hun rapport "De positie van het onderwijs in het Nederlands en de rol van de overheid in Nederland en Vlaanderen" een noodkreet horen over dit soort onderwijs. Schrijfprodukten zijn natuurlijk in het oog springende resultaten van onderwijs en dienen daarom vaak als peilstok voor een globale onderwijsevaluatie. Schrijfvaardigheidsonderwijs is echter moeilijk beheersbaar. Zicht op vooruitgang vergt geduld, waardoor gemakkelijk de opvatting groeit dat dit soort onderwijs nauwe-

lijks loont. Gelukkig is de laatste jaren een toenemend aantal studies verschenen over deze problematiek.

In het rapport "Effecten van leerlingenrespons op aspecten van stelsvaardigheid" doet Rijlaarsdam verslag van een veldexperiment, waarin hij twee steldidactieken met elkaar confronteert. In de experimentele conditie becommentariëren leerlingen (14-15 jaar) elkaars teksten. In de controleconditie is de commentaartaak aan de docent voorbehouden. Rijlaarsdam verwacht 1) dat schrijffprestaties op de aspecten doelgerichtheid, publiekgerichtheid, opbouw en stijl zullen profiteren van de leerlingen respons, 2) dat attitudes jegens schrijven en beoordeeld worden positiever zullen worden en het vertrouwen in eigen schrijfvermogen zal toenemen als gevolg van leerlingenrespons en 3) dat het schrijfproces zal veranderen in de richting van meer doelgerichte probleemoplossingsprocessen.

De hoofdconclusies van het onderzoek, waarvoor Rijlaarsdam zelf het onderwijsprogramma en de onderzoeksinstrumenten ontwierp, kunnen als volgt samengevat worden : de verschillen in de onderwijsprogramma's leiden tot verschillen in schrijfprocessen, maar niet tot verschillen in schrijffprestaties of -attitude.

De vastgestelde veranderingen in de schrijfprocessen, namelijk meer structureren en veranderen, zijn uit oogpunt van de schrijfprocestheorie interessant te noemen : ze geven blijk van tekstbewerking. Bij leerlingenrespons sturen leerlingen het schrijfproces meer op een doelgerichte wijze, zoals blijkt uit de toegenomen frequentie van zelfinstructie. Leerlingen in de controleconditie houden zich vooral bezig met taalgebruik keuzen.

Het feit dat leerlingenrespons geen invloed heeft op het vertrouwen in eigen schrijfvermogen, de angst voor de beoordeling en het schrijfplezier verklaart Rijlaarsdam door de geringe verschillen tussen beide onderwijsprogramma's. Verder zouden deze psychologische variabelen vrij stabiele trekken representeren die zich op deze leeftijd niet gemakkelijk laten beïnvloeden door een schrijfvaardigheidskursus. Ook zou er in het algemeen geen verband bestaan tussen houdingen en schrijffprestatievariabelen ; voor velen doet het er niet toe of zij schrijven leuk vinden of niet om goed te kunnen presteren. De auteur meent dan ook dat het onderwijs prioritaire aandacht moet besteden aan de bevordering van de schrijffprestaties.

Ook het feit dat leerlingenrespons geen invloed heeft op de schrijffprestatie verklaart Rijlaarsdam door de geringe verschillen tussen de onderwijsprogramma's, vooral dan wat de kwaliteit van de verstrekte feedback betreft.

De auteur is er volgens ons niet steeds in geslaagd een gelukkig compromis te vinden tussen kwantitatief onderzoeksmateriaal en de kwalitatieve duiding ervan. Om bepaalde onderzoeksgegevens te verklaren gaat

Rijlaarsdam soms zeer ver. Zo relativeert hij in sterke mate het nut van feedback als instructiemiddel en de waarde van kennis van goede tekstenmerken bij tekstproductie : leerlingen weten vaak wat er schort aan een tekst, maar die gebreken zelf verhelpen is een ander paar mouwen. Feedback zou nuttig zijn bij de revisie van een reeds geschreven tekst; bij het schrijven van een nieuwe tekst vormt oude feedback geen adequate steun, aldus Rijlaarsdam. Het schrijven van een nieuwe tekst vormt een nieuw probleemoplossingsproces waarbij de feedback van een vorig oplossingsproces zeer gedeeltelijk van nut is. Ook leerlingenrespons zou volgens de auteur wel eens minder belangrijk instructiemiddel kunnen zijn dan geopperd wordt door practici. Het feit dat bij de experimentele groep de schrijfprestaties toch toenemen - zij het in dezelfde mate als bij de controlegroep - verklaart Rijlaarsdam ondermeer door de omvangrijke instructieteksten, die tekstbewerking accentueren. Zijn eindconclusie luidt dat de keuze tussen leerlingenrespons of docentfeedback inhoudelijk niet doorslaggevend is. Beide zijn equivalent en wellicht is de bijdrage van beide aan de leerwinst gering. Rijlaarsdam pleit ervoor om schrijfvaardigheid tot spil van het curriculum Nederlands te maken en andere vakonderdelen ten dienste van het schrijfvaardigheidsonderwijs te stellen : lezen, luisteren en spreken worden dan functioneel beoefend in het kader van informatieverwerving rond een onderwerp waarover in de eerste plaats geschreven wordt.

Rijlaarsdam respecteert nauwgezet de eisen van stringent wetenschappelijk onderzoek. De studie wordt ingeleid met een uitstekend overzicht en kritische bespreking van de problematiek van het schrijfvaardigheidsonderwijs. De auteur analyseert grondig de bevindingen van andere onderzoekers en houdt daarbij rekening met recente inzichten op het vlak van de steldidactiek. In de volgende hoofdstukken wordt de aandacht toegespitst op het eigenlijke onderzoek, dat zeer logisch in elkaar zit. De onderzoeksvragen zijn scherp afgegrensd; de opzet wordt uitvoerig en accuraat weergegeven en de bevindingen systematisch gerapporteerd. Wel vinden we dat Rijlaarsdam bij de interpretatie van zijn gegevens soms meer vragen oproept dan antwoorden geeft. Aanbevelingen voor verder onderzoek zijn summier gehouden.

Wat de vormgeving betreft vinden we dat de grote typografische densiteit van de tekst hoge eisen stelt aan de lezer. De uitgebreide bespreking van de gehanteerde statistische procédés en de soms bladzijdenlange opsomming van cijfermatige gegevens schaadt de leesbaarheid. Een en ander had in een aparte bijlage opgenomen kunnen worden. Deze detailbemerkingen zijn echter van ondergeschikt belang.

De studie van Rijlaarsdam, die een leemte vult en de verwachtingen die de titel wekt volledig inlost, illustreert op voortreffelijke wijze het wijdlopige denken van het schrijfvaardigheidsonderzoek. Ze geeft een interessante visie op de verscheidenheid aan factoren die bij schrijfvaardigheidsonderzoek komt kijken en heeft daarom een grote waarde voor allen die zich gemakkelijk laten verleiden tot pseudo-wetenschappelijke illusies. Een werk als dit speelt een belangrijke rol bij het doorbreken van vertrouwde modellen, terwijl het toch sterk op de dagelijkse praktijk betrokken blijft. We beschouwen dit

proefschrift als een degelijke studie van een complexe problematiek, waarvan de oplossing niet pasklaar aangereikt kan worden, maar waarbij wel de richting aangeduid kan worden waarin gezocht moet worden. Iedereen die op een of andere wijze bij schrijfvaardigheidsonderwijs- en onderzoek betrokken is, kan niet voorbijgaan aan deze inspirerende bijdrage.

Philip Yde, Vlaamsekaai 94, 9000 Gent

STANDAARD EDUCATIEVE UITGEVERIJ

UITGAVEN NEDERLANDS

Ontleed je taal goed

In deze grammatica is het principe van de differentiatie toegepast. Het boek kan daarom dienen als een naslagwerk voor leerlingen vanaf het derde jaar.

Verder biedt het de mogelijkheid de geselecteerde en elementaire grammatica in haar geheel door te nemen.

Het oefenboek met antwoorden is in eerste instantie bedoeld voor individuele verwerking, m.n. voor hen die nog moeite hebben met bepaalde grammaticale onderdelen.

Praktisch Nederlands

Het boek bevat 8 hoofdstukken met elk 12 oefeningen waarin zo'n 1600 moeilijke woorden, stijlvormen en spreekwoorden worden geoefend.

In elk hoofdstuk treft men opdrachten aan voor het schrijven van brieven en opstellen.

Veel aandacht werd besteed aan uitdrukkingen die de laatste 20 jaar zijn opgekomen.

INLICHTINGEN en BEOORDELING/EXEMPLAREN :

Ria Matthijs Belgiëlei 147a 2018 Antwerpen Tel. 03/239.59.00